

Cumhuriyet Öncesi
Vatandaşlık Eğitimi Metinleri

2

Doktor Hazık

Malumat-ı Medeniye ve Ahlakiye

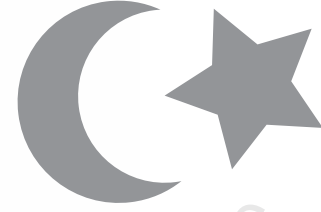
İkinci Kısım

Hazırlayan
Mustafa İÇEN

dünbugün
yarın

Doktor Hazık

Malumat-ı Medeniye ve Ahlakiye

İkinci Kısım

Hazırlayan
Mustafa İÇEN

© 2020, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 115

Hukuk: 2

Cumhuriyet Öncesi Vatandaşlık Eğitimi Metinleri: 2

ISBN 978-625-7760-13-3 (tk.)

978-625-7760-15-7 (c.2)

Sertifika No: 18188

Birinci Baskı: İstanbul, 2020

Yazar: Doktor Hazık

Hazırlayan: Mustafa İçen

Yayın Yönetmeni: İrfan Güngörür

Baskı Hazırlık: DBY Ajans

Baskı/Cilt:

Mikyas Basım Yayın Matbaacılık
(Sertifika No: 35532)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

/ Doktor Hazık

Cumhuriyet Öncesi Vatandaşlık Eğitimi Metinleri: 2

Malumat-ı Medeniye ve Ahlakiye (ikinci Kısım)

/ Hazırlayan: Mustafa İçen (Dr.)

İstanbul : DBY Yayınları, 2020.

377 s. ; 12,0 x 19,5 cm __ (DBY Yayınları ; No. 115)

ISBN 978-625-7760-13-3 (tk.) 978-625-7760-15-7 (c.2)

1- Hukuk 2- Osmanlı Hukuku 3- Vatandaşlık Eğitimi

İçindekiler

Önsöz..... 9

Malumat-ı Medeniye ve Ahlakiye İkinci Kısım

AHLAK KISMI..... 14

1. Ders: Aile..... 14

2. Ders: Ebeveynin Hak ve Vazifeleri..... 22

3. Ders: Çocukların Ebeveynlerine Karşı Vazifeleri..... 30

**4. Ders: Çocukların Büyük Ebeveyn, Kardeş ve Yakın
Akrabalarına Karşı Vazifeleri**..... 38

5. Ders: Mektep..... 46

**6. Ders: Çocukların Mektep, Hoca ve Arkadaşlarına
Karşı Vazifeleri** 52

7. Ders: Millet ve Hâkimiyet-i Milliye 60

8. Ders: Türklük ve Osmanlılık 76

9. Ders: Vatan ve Vatanperverlik..... 84

10. Ders: Çocukların Vatanlarına Karşı Olan Vazifeleri..... 92

11. Ders: Çocukların Nefislerine Karşı Olan Vazifeleri..... 100

12. Ders: Çocukların Vücutlarına Karşı Vazifeleri..... 106

13. Ders: Çocukların Fikir ve Vicdanlarına Karşı Olan Vazifeleri	114
14. Ders: Çocukların Ahlâkları Hakkında Vazifeleri	120
15. Ders: Çocukların Diğer İnsanlara Karşı Olan Vazifeleri...	126
16. Ders: Çocukların Hayvanlar Hakkındaki Vazifeleri	134
17. Ders: İdare ve Tasarruf.....	142
18. Ders: Teşebbüs-i Şahsi	148
19. Ders: Kavânîn – Kavânîn-i Tabîiye, Kavânîn-i Mevzua..	170
20. Ders: Kanun-ı Esasi	180
21. Ders: Hukuk / Hukuk-ı Tabîiye ve Hukuk-ı Mevzua.....	190
22. Ders: Vazife	202
23. Ders: Hürriyet	210
24. Ders: Memalik-i Osmaniye'nin Taksimat-ı İdaresi.....	220
25. Ders: Teb'anın Vezâif ve Hukuku	230
26. Ders: Kuva-yı Milliye.....	240
27. Ders: Kuvve-i Kanuniye – Parlamento	254
28. Ders: Kuvve-i İcraiye – Hükümet	268
29. Ders: Kuvve-i Maliye	288
30. Ders: Kuvve-i Askeriye.....	316
31. Ders: Kuvve-i İnzibatiye.....	332
32. Ders: Kuvve-i Adliye.....	336
33. Ders: Kuvve-i İlmiye – Maarif.....	352
34. Ders: Kuvve-i Belediye.....	374

Önsöz

Tanzimat dönemi sonrasında Osmanlı maarifinde kurumsal teşkilatlanmanın oluşturulduğunu söylemek mümkündür. İlk olarak 1845 yılında Muvakkat Maarif Meclisi'nin kurulmasıyla başlayan süreç 1846'da Mekatib-i Umumiyye Nezareti ile devam etmiştir. Ardından 1857'de Maarif-i Umumiyye Nezareti adıyla ilk bakanlığın oluşturulması ile devam eden kurumsal teşkilatlanma 1869 yılında çıkarılan Maarif-i Umumiyye Nizamnamesi ile birlikte hukuki bir esasa bağlanmıştır. 1869 yılında Maarif-i Umumiyye Nizamnamesi ile eğitim sisteminde derecelendirmeye gidilmiştir. Türkçe öğretim dili olarak benimsenmiş, mesleki ve teknik eğitimin temelleri atılmış, ilk kez öğretmen yetiştiren meslek okulları ile kızlar için orta dereceli mektepler açılmıştır. Yeni dönemde öğretmen ve öğrenciye yönelik birçok düzenleme yapılmış, kadın ve halk eğitimine önem verilmiştir. Eğitimin yaygınlaştırılmasına gayret edilmiştir. Eğitimin yaygınlaştırılmasının temel

araçlarından biri belki de en önemli materyali her zaman ders kitapları olmuştur.

Bu bağlamda, *Malumat-ı Medeniye ve Ahlakiye (İkinci Kısım)*, mekâtib-i rüşdiye ile taşra idâdilerine mahsus olarak Doktor Hazık (Mehmet) Bey tarafından 1912 yılında hazırlanmıştır. Eser 184 sayfadır.

Cumhuriyet öncesi vatandaşlık eğitimi metinleri olarak ele aldığımız bu çalışmada, orijinal eserin sayfa, şekil ve içeriği transkripsiyonda birebir, tıpkısı muhafaza edilmiştir. Cumhuriyet öncesi vatandaşlık eğitimi eserlerinin bazılarında, matbaadan kaynaklı dizgi hataları veya yanlış yazılmak suretiyle küçük de olsa anlam bütünlüğünü bozan kelimeler olabilmektedir. Böyle bir durumda araştırmacı tarafından dipnotlar verilmiş bu hususlara ilişkin düşünceler ifade edilmiştir.

Ayrıca, cumhuriyet öncesi vatandaşlık eğitimi metinleri kapsamında daha geniş takdim ve değerlendirmem 1909 yılında Mehmet Hazık tarafından hazırlanan *Malumat-ı Medeniye (Birinci Kısım)* adlı eserde yer verilmiştir. Bununla birlikte cumhuriyet öncesi Osmanlı vatandaşlık eğitimini kapsayan 14 eser ve toplamda 1552 sayfayı içerik ve disiplinler arası yaklaşımla ele alan ve dönemin tüm değişkenlerini mukayeseli olarak analiz eden ayrı bir akademik çalışmam devam etmektedir.

Geçmişten geleceğe uzanan maarif dünyamıza faydalı olması temennisiyle...

Dr. Mustafa İÇEN
İstanbul, 2020

Malumat-ı Medeniye ve Ahlakiye

İkinci Kısım

MALUMAT-I MEDENİYE VE AHLAKİYE

İkinci kısım

Mekâtib-i rüşdiye ile taşra idâdilerine mahsustur

Muharririr:
Doktor: Hâzık

“Her şey vatan için.

Dolayısıyla insan içindir”

Maarif Nezareti tarafından tanzim edilen yeni programa
muvafıktır.

Birinci tab‘ı

Her hakkı mahfuzdur.

Dersaadet

Vezir Hanında 48 numaralı Kaspar Matbaasında tab‘
olunmuştur

1328

مَعْلُومَاتُ الْمَدَنِیَّةِ وَ الْاِخْلَاقِیَّةِ

ایکنجی قسم

مکاتب رشیدیہ ایله طشرہ اعدادیلرینه مخصوصدر .

محرری

دوقتور : حاذق

« هر شی و طره ایجونه .

در لایسسه ایله انسا به ایجوردر »

معارف نظارتی طرفندن تنظیم ایدلین یکی پروگرامه موافقدر .

برنجی طبیعی

هر حق محفوظدر .

درساعات

وزیر خاندنه ۴۸ نومرولی قصبار مطبعه سنده طبع اولمشدر

۱۳۲۸

AHLAK KISMI

Birinci Ders Aile

Aile içinde bir çocuk ilk önce etrafındaki şeyleri fark etmeye başlayınca her şeyden evvel peder, valide, hemşire ve biraderlerini görür. Bunların kendi üzerine titrediklerini kendisinin her türlü takayyüdâtına koştuklarını, şefkat ve muhabbet kanatlarını üzerine açtıklarını anlar.

Bir müddet sonra büyür. Az çok iyiyi kötüyü anlamaya başlar. Artık kendisi de peder, valide, hemşire ve biraderlerini yürekten sevmeye, onların saadetlerinden mesut, felaketlerinden meymus olmaya başlar. İşte bu zamandan itibaren o mini mini yavru da aile hayatına girmiş, dünya ailesine karışmıştır.

Daha sonraları amca, dayı, hala, eme gibi yakın akrabalarının kendi evlerine gelip gittiklerini teklifsizce girip

اهلاق فسمی

— ❧ برنجی درس ❧ —

عائله

عائله ایچنده بر چوق ایلك ارکجه اطرافنده کی شیلری فرق ایتمکه باشلانجه هر شیدن ارل پدر، والده، همشیره و برادرلرینی کورر. بونلر کندی اوزرینه تزه دکلرینی کندیسنگ هر درلو نقیداته قوشدقلرینی، شفقت و محبت قبادلرینی اوزرینه آچدقلرینی آکلار.

برمدت صکره بویور. آز چوق ای بی کوتوی آکلانجه باشلار. آرتق کندیسیده پدر، والده، همشیره و برادرلرینی یورکدن سومکه، اونلرک سعادتلرندن مسعود، فلاکتلرندن مایوس اولمه باشلار. ایشته بوزماندن اعتباراً او مینی مینی یاوروده عائله حیاته کیرمش، دنیا عائله سنه قارشمشدر.

دها صوکره لری عموجه، دانی، خاله، عمه کی یقین افر بالرینک کندی اولرینه کلوب کیتدکلرینی تکلیفسزجه کیروب

çıktıklarını, kendisine pek ziyade muhabbet eseri gösterdiklerini görür. Şüphesiz bunların efrad-ı aileden olduklarını anlar. Bütün bu aile efradı, birbirinin hem saadetine hem de felaketine iştirak ederler. İçlerinden birisi hasta olsa veya musibete uğrasa diğerleri onu teselliye ve ellerinden geldiği kadar acılarını azaltmaya, gidertmeye çalışırlar. İçlerinden birisi bir saadete nail olsa hepsinin sevinçlerinden kalpleri göğüslerine sığmaz.

Bütün aile halkını birbirine bağlayan, hepsinin kalbini bir kalp gibi birleştiren şey “muhabbet” tir. Muhabbet her türlü rabitanın esasıdır. Herkeste her şeye karşı bir muhabbet olabilir. Lakin muhabbetin en saf ve en sağlamı aile muhabbetidir. Aile muhabbeti, baba muhabbeti, ana muhabbeti, bacı muhabbeti, kardeş muhabbeti. Elhasıl evlat muhabbetidir.

Birlikte yaşamak, birbirini sevmek, birisinin bir kötülük görmesinden mustarip, iyilik gelmesinden mesrûr olmak, ihtiyaçta olanlarının imdatlarına koşmak, hepsinin kalbi aynı hisle, aynı muhabbetle bir kalp gibi çarpmak, bir aile hayatına mahsus evsaftandır.

Aile veya ailesinin himayesine mazhar olamayan bir çocuk pek az zaman zarfında telef olur. Henüz kendisini idareden aciz bir çocuğun masumane feryatlarının bir aile kalbinde çiğir paralayıcı nasıl bir tesiri hâsıl ettiği tarife sığmaz.

چىقدقلىرىنى ، كىندىسىنە پك زىيادە مۇھبەت ئىثرى كۆستۈرۈپ كۆرۈر . شېھەسىز بونلارك افراء ئائىلەدىن اولدۇقلىرىنى آكلار .

بوتون بو ئائىلە افرادى ، بىر بىرىنىك ھەم سەئادەت ھەمدە قۇلاكتىنە ئىشتراك ايدىرلر . اىچلرندىن بىرىسى خىستە اولسە ويا بىر مەصىبەتتە اوغراسە دىكىلرلى اونى تەسلىيە والدىرىدىن كەلىدىكى قۇدر آچىلرلىنى آزالتمغە ، كىدىرتمەككە چالشىرلر . اىچلرندىن بىرىسى بىر سەئادەتە نائل اولسە ھېسنىك سۈيۈنچلرندىن قەلبلىرى كۆكسىلرە سىغماز .

بوتون بو ئائىلە خەلقى بىر بىرىنە باغلىيان ، ھېسنىك قەلبى بىر قەلب كىي بىرلىشىدىن شى «مۇھبەت» دىر . مۇھبەت ھەر دىرلۇ رابىئەنىك اساسىدىر . ھەر كىسە ھەر شىئە قارشى بىر مۇھبەت اولەيلىر . لىكىن مۇھبەتنىك ك صاف واك صاغلامى ئائىلە مۇھبەتىدۇر . ئائىلە مۇھبەتى ، بابا مۇھبەتى ، آنا مۇھبەتى ، باجى مۇھبەتى ، قۇرداش مۇھبەتى . . الحاصل اولاد مۇھبەتىدۇر .

بىرلىككە يىشامق ، بىر بىرىنى سۆزۈمك ، بىرىنىك بىر كۆتۈلك كىلىنىدىن مەضطۇب ، اىلىك كەلىنىدىن مەسروراولۇق ، اىحتىياجىدە اولانلرلىنىك امدادلىرىنە قوشۇمق ، ھېسنىك قەلبى عىن ھىسە ، عىن مۇھبەتتە بىر قەلب كىي چارپمق ، بىر ئائىلە ھاياتىنە مۇخسۇس اوصافىدىن .

ئائىلە ويا ئائىلەنىك دۇقت وھمايەسىنە مۇظھراولەمىيان بىر چوچۇق پك آز زىمان طرفىدە تەلف اولۇر . ھىنۇز كىندىسىنى اداىرەدىن عاجز بىر چوچۇقك مەمصۇمانە فرىادلىرىنىك بىر ئائىلە قەلبىدە جىكەر پارەلىيىچى ناصىل بىر تائىر ھاسىل ايتىدىكى تەرىفە سىغماز .

Bir ailenin çocuklarına karşı olan hisleri, muhabbetleri ve teessürleri bütün hayatları müddetince devam eder. Masmum yavrular az çok muhitlerini anlar bir hale gelir gelmez, baba, ana, bütün aile “bu iyidir, bu kötüdür” diyerek onlara ilk ders-i terbiyeyi vermeye başlarlar.

Çocuklar aileniz sizin ilk rehberinizdir. Hem de en emin olduğunuz rehberinizdir. Çünkü nazarlarında sizin iyiliğinizden başka bir şey yoktur. Siz ileride büyüüp de insanlar arasına girdiğiniz insanlar cemiyetine karıştığınız zaman ifa edeceğiniz vazifelerde ailenizden aldığımız bu ilk terbiyenin çok dahli vardır. Hayat kavgasında her zaman muvafakiyetinizi temin edecek muallimleriniz kucaklarında büyüdüğünüz ailenizdir. İleride hem kendinizi mesut etmek hem de ailenizi utandırmamak ve ağlatmamak isterseniz kesb-i kemal ediniz onların size verdikleri nasihatleri, öğütleri tutunuz. Rikkatli, muhabbetli bir aileye malik olmak saadetine nail olduğunuzu daima tahattur ediniz.

Hülasa

1- Aile içinde bir çocuk ilk önce kimleri görür?

Aile içinde bir sabi ilk önce peder, valide, hemşire ve biraderlerini görür.

2- Bir çocuk biraz büyüdükten sonra ne gibi his ve muhabbetlerde bulunur?

Bir çocuk biraz büyüdükten sonra peder, valide, hemşire ve birader-

برعائله نك چو جملرینه قارشى اولان حسلىرى ، محبته لرى و تأثرلىرى بوتون حياتلىرى مدتجه دوام ايدر . موصوم ياورولر آز چوق محيطلرینی آكلار برحاله كلير كلز بابا ، آنا بوتون عائله «بو ايدر ، بو كوتودر» ديهرك اونلره ايلك درس تربيه يي و ير مكه باشلار لر .

چو چقلر ! عائله كز سنك ايلك رهبر كزدر . همدمه اك امين اولديغكيز رهبر كزدر . چونكه نظارلرده سنك ايلك كزدرن باشقه هيچ رشى يوقدر . سز ايلر يده بويوبوده انسانلر آره سنه كيرديكيز ، انسانلر جمعيتنه قاريشديغكيز زمان ايفا ايدمجه كز وظيفه لرده عائله كزدرن آلدیغكيز بو ايلك تربيه نك چوق دخلى وارد . حيات غوفاسنده هر زمان موفقیتكيزی تأمین ايدمجه ماملر كز قوجانلرده بويوديكيز عائله كزدر .

ايلر يده هم كندكيزی مسعود ايتك همدمه عائله كزى اوناندر ماق و آغلاماق ايسترسه كز كسب كجا ايديكيز . اونلرك سزه و بر دكلرى نصيحتلىرى ، او كوتلىرى طوتكيز .

دتملى ، محبتلى برعائله يه مالك اولمق سعادتنه نائل اولديغكيزى دائما تخطر ايدكيز .

خلاصه

۱ — عائله اچينده برچوق ايلك اوچكه كيملىرى كورر ؟

عائله اچينده برصبي ايلك اوچكه پدر ، والده ، همشيره و برادرلرینی كورر .

۲ — برچوق برآز بيودكدن صوكره نه كچي حس و محبتلرده

بولور ؟

برچوق برآز بيودكدن صوكره پدر ، والده ، همشيره و برادر-

Cumhuriyet Öncesi Vatandaşlık Eğitimi Metinleri

2

“Her şey vatan için.
Dolayısıyla insan içindir”

Aile içinde bir çocuk ilk önce etrafındaki şeyleri fark etmeye başlayınca her şeyden evvel peder, valide, hemşire ve biraderlerini görür. Bunların kendi üzerine titrediklerini kendisinin her türlü takayyüdâtına koştuklarını, şefkat ve muhabbet kanatlarını üzerine açtıklarını anlar.

Bütün aile halkını birbirine bağlayan, hepsinin kalbini bir kalp gibi birleştiren şey “muhabbet” tir. Muhabbet her türlü rabitanın esasıdır. Herkeste her şeye karşı bir muhabbet olabilir. Lakin muhabbetin en saf ve en sağlamı aile muhabbetidir. Aile muhabbeti, baba muhabbeti, ana muhabbeti, bacı muhabbeti, kardeş muhabbeti. Elhasıl evlat muhabbetidir.

Birlikte yaşamak, birbirini sevmek, birisinin bir kötülük görmesinden mustarip, iyilik gelmesinden mesrûr olmak, ihtiyaçta olanlarının imdatlarına koşmak, hepsinin kalbi aynı hisle, aynı muhabbetle bir kalp gibi çarpmak, bir aile hayatına mahsus evsafıdır.

Bir ailenin çocuklarına karşı olan hisleri, muhabbetleri ve teesürleri bütün hayatları müddetince devam eder. Masum yavrular az çok muhitlerini anlar bir hale gelir gelmez, baba, ana, bütün aile “bu iyidir, bu kötüdür” diyerek onlara ilk ders-i terbiyeyi vermeye başlarlar.